

SEXUÁLNÍ VÝCHOVA V EVROPSKÉM KONTEXTU

Radim Uzel

Problémy sexuální výchovy se v posledních dnech vynořily v našem tisku jako houby po dešti a nemohu se zbavit dojmu, že tato kampaň celé záležitosti příliš neprospívá. Jako ostatně žádná kampaň, která dostává stále zřetelnější politický podtext. Vzdělání učitelé za podpory moudrých ředitelů škol provádějí sexuální výchovu již řadu let, její úroveň má stále stoupající úroveň, takže celá polemika v tisku mi připadá jako bouře ve sklenici vody. Učitel je totiž výsostným odborníkem pedagogiky, a stejně jako nemůže ministerstvo zdravotnictví radit primáři chirurgického oddělení jak a kdy má nemocnému operovat slepé střevo, tak také úředníci ministerstva školství nebudou v realizaci sexuální výchovy zrovna těmi nejpovolanějšími rádci.

Většina evropských zemí konstatuje v oblasti sexuální výchovy určitý rozpor mezi platnou legislativou a reálnou praxí. Tento rozpor není ani tak v důsledku nedostatečných nebo nejasně formulovaných školních osnov, ale spíše pramení z osobní motivace a názorového přesvědčení učitelů. Zejména v této oblasti totiž představuje intervence státu do rodinných záležitostí pro ně určité morální dilema. Školní sexuální výchova se tak stává nejen problémem politickým a ideologickým, ale

také kulturním, v neposlední řadě pak i sociálním a zdravotním. Její chyby nejsou již zaviněny nedostatkem pedagogických znalostí nebo informačních materiálů, ale spíše nízkou motivací pedagogických pracovníků, která je permanentně zhoršována ještě generačním konfliktem a střetem s praktickým chováním dnešních adolescentů. Málo platné jsou pak apely, které se snaží přesvědčit školní vrchnost o tom, že sexuální socializace evropské mládeže představuje vlastně výsostně politické téma. Zejména různé vlivy náboženské a morálně tradicionalistické pak mohou způsobovat sexuální diskriminaci lidského jedince a doslova bránit jeho osobnímu rozvoji potlačováním sexuálních a reprodukčních práv.

Určité nejasnosti se projeví v informování veřejnosti. Bylo by tedy nesporně prospěšné upřesnit především samotný pojem *sexuální výchova*, která má v různých zemích často rozdílné názvy, i když její obsah se liší jen nepatrně. Zcela specifickou situací můžeme pozorovat třeba v některých oblastech rozvojového světa, kde v popředí stojí *populační výchova* s hlavním důrazem na regulaci rozmnožování. Klade důraz na antikoncepci a na morální zodpovědnost za demografickou explozi. V některých

severských zemích (Dánsko, Finsko), ale také ve Velké Británii se používá termín *výchova k mezilidským vztahům a ke komunikaci*. Jak už název napovídá, zabývá se navíc psychologickými, sociálními a kulturními aspekty lidského partnerství, učí mládež komunikačním dovednostem a vytváří žebříček etických hodnot. Pro bývalé socialistické země, ale také pro jihoevropské země s latinskou kulturou (Itálie a Portugalsko, ale také do jisté míry i Francie a Turecko) je charakteristický termín *rodinná výchova*. Ta je zaměřena především na kultivaci budoucího manželského a rodinného života. Rodičovství je zde považováno za základní hodnotu a cíl každého lidského jedince.

Sexuální výchova, tak jak je pojímána třeba ve Švédsku a v USA a jak ji chápe i Mezinárodní federace pro plánované rodičovství (IPPF) v souladu se Světovou zdravotnickou organizací (WHO), je jakousi syntézou všech výše jmenovaných směrů. Představuje nejen přípravu na sexuální život, ale vychovává i k mezilidským a rodinným vztahům. Klade důraz na antikoncepci a prevenci sexuálně přenosných nemocí, ale řeší i psychologické a psychosexuální problémy spojené s každým partnerským soužitím. Odborníci právem poukazují na to, že sexuální výchova je širším pojmem než tradiční rodinná výchova, kterou v sobě zahrnuje. Bylo by totiž naivní předpokládat, že třeba problémy předmanželské sexuality, onanie, homosexuality, ale i důraznou prevenci sexuálního zneužívání dětí mů-

žeme jednoznačně zahrnout pod pojem *rodinná výchova*. Naproti tomu kultivace partnerských vztahů, vzájemná úcta, pocit zodpovědnosti, ale i láska jsou nesporně *sexuální výchovou par excellence*. Uplyne asi ještě hodně vody ve Vltavě i v Moravě, než v naší jazykové oblasti zdomácní pocit, že lidská sexualita není nic nemravného a sprostého, že je to kulturní fenomén provázející život každého jedince od narození do smrti a vlastní pohlavní styk je jeho pouhým zlomkem.

„Když slyším sexualita, odjišťuji revolver“, napsal nedávno jeden televizní divák a parodoval tak možná nechtěně nacistického ministra propagandy Josefa Goebbelse. Pokud to uvede anonymní dopis, je možno nad tím pokrčit rameny. Horší by bylo, kdyby se takovýto pocit usídlil v hlavách vedoucích pracovníků státních úřadů a institucí. Osvícený učitel by pak nejen neměl na růžích ustláno, ale musel by se právem obávat o svou existenci. Potvrdila to ostatně jedna učitelka na nedávném kongresu o sexuální výchově v Pardubicích prohlášením, že mluvit o tomto tématu „učitelé mají strach“. Pedagogickým pracovníkům vystavila těmito slovy poněkud nelichotivé vysvědčení. Naše školství dříve přistoupilo na model *rodinné výchovy* zahrnující v sobě *výchovu sexuální*. Jak je z výše řečeného patrné, bylo by snad užitečnější podřazení opačné. Není to nějaké hnidopišské trvání na slovíčkách. Zkušenosti z několika zemí totiž učí, že při určité volnosti školních osnov bývá právě sexuální výchova z té rodinné

často vystrnaděna. Podle údajů Světové zdravotnické organizace totiž nejméně třetina učitelů není vůbec schopna sexuální výchovu učit. Pokud se k tomu pak přidá ještě negativní postoj Ministerstva školství, mládeže a tělesné výchovy, neštěstí je dokonáno. Z diskusí vyplývá, že i tento orgán nechápe sexuální výchovu v celé šíři, ale že je to jenom jakési poučení o kondomech, kapavce a snad dokonce o polohách při pohlavním styku.

Sexuální výchova odráží skutečnost, že vlastně sama sexualita může být v mnoha pluralitních společnostech kontroverzním problémem. V evropské kultuře dochází ke střetnutí mezi pojetím liberálním a konzervativním, nebo snad „progresivním“ a „tradicionalistickým“. Tyto spory nemohou být řešeny pouze z hlediska sexuologie, biologie nebo zoologie. Dokonce ani psychologie a sociologie tu neřekne své poslední slovo, ale musí přistoupit k hledisku kultury, tradice a morálního přesvědčení. Tradicionalisté se soustřeďují spíše na otázku kontroly sexuálního pudu, případně jeho sublimaci do jiných tvůrčích aktivit. Progresivní směry pak usměrňují sexualitu do jejích vlastních humanizujících a socializujících rolí. Je pravda, že v tomto úsilí někdy duchovní hodnoty transformují do příliš pragmatických hledisek (antikoncepce apod.).

Tyto dva směry výchovy se ovšem nemusí bezpodmínečně vylučovat, naopak můžeme usilovat o jejich určitou syntézu. Naivní model „tradiční“ výchovy se domnívá, že škola seznámí jedince se striktně vědeckými poznatky a rodinná výchova

pak na ně „naroubuje“ příslušné morální hodnoty. „Progresivisté“ předpokládají, že učitel bude předkládat biologické a sexuologické znalosti jako předpoklad svobodné diskuse v oblasti morálních hodnot, kde se žáci pokoušejí utvořit si vlastní názor a formulovat morální status quo.

Bez ohledu na tyto názorové diskuse je dnes už zcela jasné, že v nich již pravděpodobně neuspěje naprosto tradiční a neměnná křesťanská morálka, která považuje lidskou sexualitu výhradně za nástroj rozmnožování v manželství, zatímco jakákoliv jiná sexualita (včetně homosexuality a masturbace) je chápána jako prohřešek proti přírodě a proti dobrým mravům. Není sporu o tom, že takováto sexuální výchova je vlastně výchovou antisexuální. Neudržitelnost takovéhoho fundamentálního náboženského postoje prokázaly totiž nejenom vědecké poznatky 20. století v oblasti psychosexuální a sociobiologické, ba dokonce již Freudova psychoanalýza. (Základní Freudovo dílo k teorii sexuality vyšlo již v roce 1905.) Existence spolehlivé antikoncepce a její důsledky – oddělení sexu od reprodukce a dokonce tak revoluční termín, jakým je rekreační dimenze lidské sexuality, zatlačily náboženské fundamentalisty do defenzivy, takže z argumentačního arzenálu zbývá pouze: 1. poukazování na nežádoucí účinky kontraceptiv; 2. nebezpečné následky předčasné sexuální aktivity; 3. sexuální přenosné nemoci (včetně AIDS); 4. strašení veřejnosti hrůzami umělého potratu; 5. obecná varování před

úpadkem mravů (což je však argument značně nepůvodní, uplatňovaný již od starověku). Schválně zde nejmenej poukaz na škodlivost masturbace a hříšnost homosexuality, jelikož již od dob Alfreda Kinseyho (práce z roku 1948) je jasné, že heterosexuální koitus je jenom jednou z mnoha forem lidské sexuality.

Svoboda v oblasti lidské sexuality předznamenává svobodu politickou, přichází spolu ruku v ruce. Restrikce v oblasti intimního života lidí je pak doprovodným znakem každé totality. To všechno se týká i sexuální výchovy. Nakonec je v podstatě lhostejné, jak se bude jmenovat. Hlavní je prospěch mladé generace, prevence nežádoucích otěhotnění, snížení nebezpečí sexuálně přenosných nemocí včetně AIDS, boj proti zneužívání dětí a sexuální kriminalitě, kultivace mezilidských a partnerských vztahů a v neposlední řadě pak tolerance k sexuálním menšinám. Názor, že toto vše může zabezpečit výchova v rodině, je přinejmenším naivní.

Existence více než třetiny (a v některých oblastech více než poloviny) dysfunkčních a neúplných rodin je toho důkazem. Úkol a poslání školní výchovy jsou v tomto směru nezastupitelné a jakákoliv tabuizace je navýsost zhoubná. Zatím si nad tímto úkolem jen jistý vysoký státní úředník ministerstva školství „umyl ruce“: „Mohu s tím sice nesouhlasit, mohu proti tomu protestovat, ale to je tak asi všechno, co s tím mohu dělat.“ A to je v dobách demokraticky pojímaných školních osnov a individuálních školních programů nesporně krásná tečka za celým tímto problémem.

Literatura:

- FREUD, S. Tři pojednání k teorii sexuality. In *Práce k sexuální teorii a k učení o neurosách*. Praha : Avicenum, 1971, s. 15-93.
- KINSEY, A; POMEROY, W.; MARTIN, C. *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia : Saunders, 1948.

JUCOVIČOVÁ, D.; ŽÁČKOVÁ, H. *Reedukace specifických poruch učení u dětí*. Praha : Portál, 2008. 176 s. ISBN 978-80-7367-474-8.

Specifické poruchy učení (SPU) patří mezi nejčastější obtíže, s nimiž se učitelé u žáků setkávají. Kniha zkušených autorek, které se na problematiku SPU dlouhodobě specializují, v první části charakterizuje jednotlivé poruchy z hlediska terminologie, příčin a projevů. Stěžejní, druhá část knihy se zabývá jednotlivými metodami reedukace SPU. Důležité je také představení pomůcek, pracovních materiálů a kompenzačních technik. Několik kapitol je věnováno představení metod hodnocení žáků se SPU ve školách, metod domácí práce a přípravy na vyučování. Publikace je určena pro speciální pedagogy, studenty speciální pedagogiky, učitele a rodiče dětí se SPU.